

feature of public organization management during the transition to democracy is the awareness of the strategic goal of tasks and resources to achieve political goals. The requirements of the integration of public organizations into public policy and the professional competence of public leaders related to the forecasting of analyzes by assessing the political situation both locally and nationally are determined. The factors of the efficiency of non-governmental organizations activity and their dependence on ability to effectively fulfill their statutory tasks are revealed. The situation of liberal democratic reforms has been studied, which places on non-governmental organizations the task of conforming to the practices of stable democracies, which presupposes the availability of standards of openness. Characterized by the patterns of administrative and policy trends in the relations between the institutes of power and the public.

Key words: public organizations, management, political forces, civil society, political manipulations.

УДК 327.82

Я.Б. Турчин, О.Я. Івасечко

ДИПЛОМАТІЯ БЕЗ ДИПЛОМАТІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПАРАДИПЛОМАТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто класифікацію такого модерного вираження дипломатичної взаємодії як парадипломатія та її основні форми, зокрема: транскордонна регіональна мікродипломатія; трансрегіональна мікродипломатія; глобальна парадипломатія; протодипломатія. Акцентовано увагу на трьох хвилях «регіонотворчості» або ж трьох хвилях розвитку «парадипломатії». Окрім цього, охарактеризовано чотири ключові моделі парадипломатичної діяльності, які реалізуються на рівні регіонів тих чи тих країн. Зроблено висновок про те, що для вирішення існуючих проблем та викликів на рівні держави необхідно залучати ресурсний потенціал регіонів, які відіграють не конфронтаційну, а компліментарну роль, що, безперечно, сприятиме підвищенню дієздатності та гармонійному розвитку країни в цілому.

Ключові слова: парадипломатія, протодипломатія, транскордонне співробітництво, регіон, Європа регіонів.

Дедалі частіше в експертних колах зголошують про кризу у функціонуванні Європейського Союзу, спровоковану як зовнішніми, так і внутрішніми викликами. З-поміж них, першочергово, виокремлюють такі властиві для нинішньої європейської спільноти явища, як-от: тероризм, неконтрольована міграція, агресивна політика Російської Федерації щодо міжнародних партнерів та вихід Великої Британії («Брексіт») із Європейського Співтовариства. Акцентуючи увагу на внутрішніх викликах Європейського Союзу, варто зазначити, що однією з ключових все ще залишається давнішня, але невирішена суперечка між державами-членами об'єднаної Європи про розподіл міграційних квот, оскільки низка країн (здебільшого із регіону ЦСЄ) усе ще не погоджується приймати фіксовану кількість біженців з Африки й Близького Сходу, усвідомлюючи можливість зростання додаткового навантаження на бюджети країн під тягарем соціальних видатків[8, С.34-35].

Також для Європейського Союзу сьогодні характерною є тенденція поступового «розмивання» домінуючої ролі національної держави. Утворений вакуум поступово заповнюється принципово іншим типом відносин, котрий уможливує застосування принципу інституційного плюралізму. Відтак це суттєво впливає на трансформацію ролі

регіону в масштабах ЄС, який поступово еволюціонував зі стану адміністративно-територіальної одиниці до статусу політичного регіону, перебираючи більше повноважень щодо розв'язання соціально-економічних, екологічних, культурних і політичних завдань. Зміна усталених форм співіснування різних рівнів урядування прослідковується практично у всіх державах-членах Співтовариства, незалежно від адміністративно-територіального устрою країни. Тобто ця тенденція характерна і для федеративних, і для унітарних держав [4, с. 5].

У політичних та соціально-економічних реаліях регіон у Європейському Союзі набуває все більшого значення як у національному, так і в наднаціональному вимірах. Він здійснює роль ключового чинника, здатного забезпечити гармонійний, збалансований і стабільний розвиток Об'єднання. Окрім цього, регіон є носієм ідеї Об'єднаної Європи і забезпечує реалізацію засадничого принципу ЄС «Єдність у різноманітті», формуючи у такий спосіб свій європейський статус.

Водночас більшість європейських країн визначають необхідність вчасної та гнучкої адаптації механізмів взаємодії до нових реалій, які пов'язані передусім з інституційною модернізацією. Особливого значення тут набуває «парадипломатія», тобто організаційно-практична форма взаємовідносин окремих регіонів з національними державами та європейськими інституціями в умовах поглиблення інтеграційних процесів. Безперечно, що комплексний аналіз теоретичних засад, форм практичної реалізації, суспільних функцій та особливостей еволюції «парадипломатії», виявлення впливу загальноєвропейських інтеграційних процесів на її розвиток дасть змогу зрозуміти основні тренди сучасного суспільно-політичного процесу в Європі та слугуватиме фундаментом для формування уявлення щодо подальших видозмін його станів. Це визначає актуальність наукового дослідження та визначення ролі «парадипломатії» у внутрішньодержавних і загальноєвропейських процесах.

Вивчення концепту «парадипломатії» як політичного феномена, досвіду її запровадження європейськими державами також є важливим з позиції доцільності вироблення та імплементації оптимальної моделі взаємодії різних рівнів урядування в Україні. Зважаючи на прагнення України усесторонньо інтегруватися в наднаціональні структури, необхідним є вивчення особливостей формування нової інституційної архітектури на Європейському континенті, у тому числі й у форматі «парадипломатії».

До цієї проблеми звертались у своїх дослідженнях як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники. Значний науковий інтерес до проблем парадипломатії як складової процесів регіоналізації на сучасному етапі виявили ряд українських дослідників, серед яких: Грачевська Т.О. [2], Головка І.К.[1]., Кузнецов А.С. [5], Саракуца М.О. [7], Фреак А.В. [9]. Цінним інформаційним наповнення у цьому контексті вирізняється монографія сучасного українського дослідника Калитчака Р.Г. [4] про регіоналізм в європейських інтеграційних процесах. Особлива увагу парадипломатичній діяльності присвячено у науковому доробку російської дослідниці Зонової Т.В. [3], яка акцентує увагу на передумовах становлення і перспективах сучасної моделі парадипломатії, репрезентуючи у такий спосіб парадипломатичну діяльність європейських регіонів. До цього ж тематичного кола належать праці Яковлевої Н.В. [8], яка також у своїх наукових розвідках фокусувалась на проблемах парадипломатії в рамках Європейського Союзу. Особливий інтерес тут викликають напрацювання зарубіжних дослідників. Відомий теоретик, батько пара дипломатії, Іво Духачек[11] виокремлює види парадипломатії, роблячи акцент на невідворотності процесу залучення принципово нових суб'єктів до міжнародних відносин. Окрім цього, класифікувала регіони в залежності від їх функціональної спроможності сучасна канадійська дослідниця Гут Л. [13]. Разом з тим, німецький дослідник А. Хайлінгер [12] репрезентував роль регіонів Європи як активних

партисипантів на рівні офіційного Брюсселю, можливості їх впливу на вироблення загальносоюзного курсу дій.

Отож, сьогодні існує значне зацікавлення науковців тематикою парадипломатичної діяльності, водночас питання її ролі та вироблення інструментів у вирішенні актуальних питань розвитку сучасного світу потребує більш ґрунтовного вивчення.

Мета статті – дослідити концептуальні засади парадипломатії як новітньої форми дипломатичної діяльності, з'ясувати її ресурсний потенціал для розв'язання сучасних проблем розвитку людської спільноти.

Феномен «парадипломатії» пов'язують з іменами таких дослідників світового рівня визнання, як-от: професором Монреальського університету Панайотісом Солдатосом та професором університету Нью-Йорку Іво Духачеком. Цей термін було введено у науковий обіг наприкінці 1980-х - початку 1990-х років. У теоретичних концептах згаданих дослідників «парадипломатія» ніщо інше як поява багатонаціональних корпорацій, різноманітних недержавних організацій, а також адміністративно-територіальних одиниць (регіонів, провінцій, муніципалітетів, міст) у статусі суб'єктів зовнішньої діяльності. Дещо пізніше американський учений Ноє Корнаго репрезентував більш конкретний підхід до трактування «парадипломатії». Під цим терміном він розуміє «участь субнаціональних влад у міжнародних відносинах шляхом встановлення формальних та неформальних постійних або ситуативних контактів з іноземними офіційними та приватними суб'єктами з метою просування соціально-економічних або культурних питань, а також інших питань в межах їх конституційної компетенції» [6].

Фокусує увагу на феномені «парадипломатії» у дослідженнях І. Духачека, на наш погляд, важливо конкретизувати пропоновану ним класифікацію такого модерного вираження дипломатичної взаємодії. Науковець виокремив її основні форми, як-от: транскордонна регіональна мікродипломатія; трансрегіональна мікродипломатія; глобальна парадипломатія; протодипломатія [11, р. 116.]. Так, у розумінні І. Духачека, транскордонна регіональна та трансрегіональна парадипломатія – це контакти між регіонами держав-сусідів, які мають спільний кордон (транскордонна) чи не мають його (трансрегіональна). Натомість глобальну парадипломатію він визначив як контакти з віддаленими державами, коли влади адміністративних одиниць контактують не тільки з торговельними, промисловими або культурними центрами в інших країнах, а також з різними гілками та агентствами іноземних національних урядів. Як результат, людство рухається в бік нової ери дипломатичної діяльності, яка визначається, як «ера дипломатії без дипломатів»[12]. Окремі дослідники сьогодні говорять про те, що традиційна дипломатія втрачає як свою кваліфікацію, так і кваліфікованих професіоналів. Натомість економічні, соціальні та культурні зв'язки з іншими державами, що мають сепаратистський підтекст, позначені науковцем як «протодипломатія»[12].

Існують суттєві розбіжності між європейською та американською практиками у дослідженнях із вивчення парадипломатичної діяльності. По-перше, звичайно, між «європейцями» і «американцями» цілком закономірно існує відмінність у географічному виборі об'єктів дослідження. Переважна більшість американських досліджень в тій чи іншій мірі фокусується на канадській провінції Квебек. Взаємовідносини цієї провінції з федеральним центром і реальна практика виходу цього регіону на міжнародну арену стали важливими каталізаторами розвитку політичної науки на цьому континенті і, зокрема, значно вплинули на розвиток політичної регіоналістики, а також парадипломатичної діяльності. Натомість ключовими дослідницькими кейсами у Європі для науковців, які вивчають феномен «парадипломатії», стали іспанські регіони, головно, Країна Басків, Каталонія, Галісія. У цілому дослідження за цією тематикою не обмежувалися виключно вивченням парадипломатичної діяльності провінції Квебек або

іспанських регіонів, акцентується увага й на інших канадських провінціях, американських штатах, швейцарських кантонах і німецьких землях [7].

На відміну від європейців, які передусім вивчають субнаціональних акторів та їх міжнародну активність крізь призму еволюції міжнародних відносин, проблем націоналізму, регіоналізації та глобалізації, американські та канадські дослідники більшою мірою розглядають парадипломатичну діяльність у площині вивчення федералізму (federalism studies). Основний акцент у цих дослідженнях робиться на вивченні впливу парадипломатії насамперед на розвиток федеративної держави і федеративного устрою[7].

Традиційно в сучасних зарубіжних експертних колах виділяють так звані хвилі «регіонотворчості» або ж три хвилі розвитку «парадипломатії». Початком першої хвилі прийнято вважати 1980-і рр. Для цього періоду характерним було зростання чисельності місцевих влад, зовнішня діяльність яких обмежувалася комерційною дипломатією та була спрямована на підтримку експорту й залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), а також культурною дипломатією, яка популяризувала національно-культурну ідентичність того чи того народу за кордоном. Варто акцентувати увагу на тому, що тогочасні ініціативи, упровадженні у форматі «парадипломатії» були ситуативними й розрізненими.

Друга хвиля розвитку «парадипломатії» тривала впродовж 1990-тих рр. і була пов'язана з появою інструментарію для її імплементації в спосіб запровадження окремих підрозділів в інституційно-організаційні системи місцевих влад. Новостворені підрозділи такого кшталту провадили горизонтальну координацію між різними функціональними підрозділами місцевих влад у сфері зовнішньої діяльності.

Сьогодні, на думку експертів, триває третя хвиля розвитку «парадипломатії», для якої характерним є перегляд її стратегічних пріоритетів й усталених практик, запровадження організаційної структури адміністрації чи підрозділів із зовнішніх питань вертикального типу для побудови єдиного налагодженого механізму такої взаємодії, яка поширюється на різні тематичні сфери[6]. З огляду на це, у сучасних умовах місцева влада прагне максимально використати можливості й ресурси зовнішнього середовища задля, по-перше, забезпечення економічного зростання, по-друге, з метою захисту місцевого населення та розвитку його можливостей і, по-третє, для просування національної або культурної ідентичності на міжнародній арені.

Основні концептуальні теоретико-методологічні узагальнення щодо «парадипломатії» створили основу для чотирьох моделей парадипломатичної діяльності, які є реалізовані на рівні регіонів тих чи тих країн. Для США, наприклад, притаманна модель парадипломатичної діяльності, за якої присутній дуалізм у визначеному типі відносин між центром та місцевими владами. Центр та найбільші за поділом адміністративні одиниці мають окремі незалежні зовнішні інтереси, відповідно до конституційних повноважень. Деяко інша модель «парадипломатії» функціонує в таких країнах як Аргентина, Російська Федерація, Індія, Малайзія. Тут характерним є домінування національного уряду, а найвищі за рівнем адміністративні одиниці дуже обмежені в повноваженнях та здатностях реалізовувати відносини на міжнародній арені. Третя модель знайшла своє місце в парадипломатичній діяльності Канади та Австралії, ознакою якої є лідування національного уряду. Натомість у міжвладних відносинах спостерігається більший паритет та баланс повноважень між центральними та місцевими владами. І остання, четверта модель, отримала назву коопераційна – характерна для Австрії, Бельгії, Німеччини, Швейцарії. У цій моделі парадипломатичної діяльності повноваження національного уряду обмежені конституцією та/або іншими нормативними документами. Місцеві влади наділені певними повноваженнями в сфері

зовнішньополітичних відносин і є важливими партнерами у формуванні зовнішньої політики держави [6].

Певний досвід у провадженні парадипломатичної діяльності мають США. Основними підставами здійснення тут такої форми міжнародної співпраці є надання прямих іноземних інвестицій. Для США вкрай важливим є створення відповідної мережі компаній та організацій на місцевому рівні, позаяк це дає можливість надати потенційним експортерам весь спектр підтримки: інформаційної, аналітичної, маркетингової, фінансової. Відтак робота місцевих влад поєднується з роботою недержавних організацій, а саме: світових торговельних центрів, торговельних палат різних рівнів, а також національних асоціацій (наприклад, Національна асоціація виробників, Національна рада з питань зовнішньої торгівлі, Організація за міжнародне інвестування, Торговельна палата США та бізнесові ради, що координують різні питання між різними країнами).

Вже сьогодні американські штати продукують міжнародні експортні стратегії та торговельні програми, тоді як ще в 1970 році тільки 15 штатів мали такі аналоги. Програмні документи щодо залучення ПІІ та сприяння експорту містять позиції, які передбачають організацію бізнес-місій (поїздок) за кордон, керівництво міжнародними офісами, надання консультаційних та освітніх послуг, фінансування торговельних виставок, різного роду заохочення компаній, включаючи допомогу на покриття плати за послуги федеральних агентств. Натомість представницькі функції перебувають у віданні іноземного контрактора. Такий підхід сприяє розвитку парадипломатичної діяльності.

З метою підвищення рівня інтеракцій між державою та місцевими владами щодо різних аспектів зовнішньої політики та комерційної дипломатії, у 2010 р. при Державному департаменті США було створено Глобальний офіс з міждержавних справ. Результати діяльності створеного офісу підтверджуються якісними показниками, оскільки за два роки кількість країн, з якими він розпочав роботу, зросла з 6 до 17. У 2012 р. він став частиною Офісу публічного залучення та міждержавних справ, який займається широким спектром зв'язків із громадськістю [6].

Поширення практики комерційної парадипломатії в США, Франції та Бразилії є прикладом того, як місцева влада зосереджується на виробленні стратегій, визначенні пріоритетів та застосування інструментарію, який є практично однаковим для всіх. Йдеться про відкриття та функціонування іноземних представництв, які іменуються «іноземними офісами»; організацію торговельних місій для місцевого бізнесу; підписання угод і договорів; підтримку двосторонніх відносин з державами та місцевими урядами тощо. Подальша активізація місцевих влад у зовнішніх відносинах означатиме для центральних урядів необхідність пошуку надійних каналів та ефективних форм комунікацій, спрямованих на встановлення ефективного діалогу між центральними та місцевими органами влади щодо гармонізації та координації дій на глобальній арені.

Цілком очевидно, що на цей момент ми можемо констатувати різні форми вияву регіональної активності. Так, задля зручності досліджень у цій ділянці сучасна канадійська дослідниця Л.Гуг виокремила три групи регіонів на європейському континенті за критерієм регіональної активності. До першої групи дослідниця відносить організаційні форми співробітництва, ініційовані опосередковано чи безпосередньо ЄС. Мова іде, головню, про ті регіони, котрі вирізняються яскраво вираженою галузевою орієнтацією на отримання фінансової допомоги, наприклад, у межах програм фінансової допомоги «Leader», «Rechar», «Interreg» тощо.

Друга група, на думку дослідниці, охоплює трансрегіональні мережі, утворені в результаті мобілізаційних зусиль самих регіонів. Ключовим критерієм формування таких об'єднань є наявність спільних інтересів у різних сферах. Окрім єврорегіонів, тут

варто згадати також Асоціацію європейських прикордонних регіонів (AEBR), утворену 1971 р., котра налічує майже 100 членів. Метою цієї Асоціації є координація та зміцнення співробітництва партисипантів задля якнайкращого використання прикордонного положення, забезпечення захисту прав та інтересів регіонів на європейському рівні, сприяння запобіганню і врегулюванню конфліктних ситуацій на їхніх територіях. До цієї групи також належать такі утворення, як-от: Конференція морських периферійних регіонів Європи (CPMR) (1973 р.), Асоціація обраних представників гірських регіонів (АЕМ) (1991 р.), Асоціація європейських індустріальних регіонів (EIRA) (1994 р.). Слід зазначити, що визначальною ознакою цих об'єднань є здебільшого спрямованість їхньої лобістської діяльності на залучення додаткових фінансових ресурсів.

На думку Л.Гуг, третю групу утворюють об'єднання економічно успішних регіонів, які спільними зусиллями збільшують власний, уже і так достатньо потужний, лобістський потенціал. Показовим у цьому випадку є угруповання «чотири двигуни Європи», до якого належать одні із найдинамічніших за розвитком європейських регіонів, а саме: італійська Ломбардія, французька Рона-Альпи, німецький Баден-Вюртемберг та іспанська Каталонія. Ці регіони мають на меті зміцнити регіональну складову в ЄС, керуючись гаслом, що «регіони – це рушії нової ери європейської інтеграції» [13, р. 86-89]. За оцінками експертів «Чотири двигуни Європи» є найкращою широкомасштабною моделлю міжрегіональної кооперації в Європі [13, р. 86-89].

Пік популярності парадипломатії на теренах ЄС припав на 90-і роки, адже саме тоді на основі законодавчих повноважень розпочалась співпраця 74 регіонів таких європейських держав, як-от: Німеччини, Австрії, Бельгії, Іспанії, Італії, Великобританії (Шотландія та Уельс), Португалії (Азорські острови) і Фінляндії (Аландські острови). Така активність пояснювалася низкою причин, зокрема, потужною позицією цих регіонів у межах своїх національних державах, наявністю в них сильних важелів і можливістю безпосередньо впливати на ситуації, які виникали на території їхніх країн; поглибленням інтеграційних процесів у ЄС та появою додаткових можливостей з метою посилення ролі регіональної складової та імплементації реального інституційного потенціалу на європейському рівні [4, с. 118].

У результаті посилення активності європейських регіонів було створено дві інституції, про які сьогодні говорять, як про два елітарні клуби, що об'єднують найбільш сильні європейські регіони. Мова йде про Конференцію президентів регіонів із законодавчими повноваженнями (REGLEG) і Конференцію президентів парламентських асамблей регіонів із законодавчими повноваженнями (CALRE) [4, с. 118]. Досягненням цих інституцій стало започаткування власної модерної форми взаємодії, що передбачає інституціоналізацію діалогу асоціацій регіонів ЄС з європейськими інституціями відомої як парадипломатична діяльність.

Здебільшого в рамках ЄС виокремлюють три основні форми парадипломатії: інтернаціоналізація, транснаціоналізація і транскордонне співробітництво. Інтернаціоналізація стала першим етапом у розвитку пара дипломатії, як результат прагнення регіонів забезпечувати реалізацію власних інтересів за допомогою іноземних урядів або міжнародних організацій. Під «транснаціоналізацією» варто розуміти співпрацю регіонів із транснаціональними утвореннями, такими як ТНК (транснаціональні корпорації) або міжнародні неурядові організації. Натомість транскордонне співробітництво має своєю метою налагодження стійких зв'язків між територіальними громадами сусідніх держав у соціально-економічній, технологічній, культурній, екологічній тощо сферах. Найвищою інституціоналізованою формою транскордонного співробітництва вважається єврорегіон, ознаками якого є: конкретне географічне розташування; спільний кордон; юрисдикція держав, які мають суміжний кордон. Отож, під «єврорегіоном» слід розуміти форму транскордонної співпраці між

владними органами прикордонних регіонів двох або більше держав-сусідів задля вирішення проблемних питань, що є спільними для територіальних спільнот, які проживають у таких регіонах [9, с. 73].

Регіональні офіси виконують різноманітні функції: оперативно забезпечують свій регіон інформацією про події, що відбуваються в Брюсселі; репрезентують та лобіюють інтереси свого регіону; є посередниками при налагодженні контактів між зацікавленими особами регіонального та наднаціонального масштабу; організовують програми для чиновників і бізнесменів, які відвідують Брюссель; відіграють вельми важливу роль у створенні образу свого регіону як відкритого і динамічно розвиваючого територіального співтовариства[7].

Діяльність регіональних представництв зазвичай провадиться у двох основних вимірах. По-перше, як нова форма вироблення політичного курсу (Policy-making), що передбачає розподіл повноважень між наднаціональним, національним і субнаціональним рівнем управління (Multi-level governance). Це створює можливості для участі в європейській політиці нових державних акторів, які представляють регіони і місцеві органи влади, і нових приватних акторів, головню, комерційних організацій, соціальних, культурних та інших асоціацій. По-друге, регіональні представництва сучасні дослідники трактують як інститут лобювання інтересів, спрямований на вироблення та імплементацію стратегій тиску на структури ЄС. Таким чином, роль регіональних і місцевих влад у функціонуванні європейських інтеграційних процесів перманентно зростає.

Першочерговим завданням представництв є інформування влади регіону про те, що відбувається в ЄС, оскільки через представництво встановлюються необхідні контакти для виконання такого роду функцій. Регіональні представники є також і творцями проектів, що фінансуються на європейському рівні. Особливістю їхньої діяльності є так званий *networking*, тобто створення мережі контактів як з представниками й інститутами ЄС, так і з представниками інших регіональних посольств, розташованих в Брюсселі, що є вкрай важливим у контексті рішень ЄС щодо партнерства і транскордонного співробітництва. Просування регіональних проектів і посилення відповідних контактів з Європейською Комісією, Радою ЄС та Європейським Парламентом також входить в компетенцію представництв, адже вони сприяють інформуванню Європейської Комісії про стратегічні плани регіону [3].

Різноманітність форм представництв субнаціональних регіонів у Брюсселі дає змогу дослідникам здійснити їх класифікацію. Зокрема, за структурою можна виокремити такі типи регіональних представництв: самостійні представництва регіонального/місцевого рівня управління – бюро окремого регіону; консорціуми представництв регіонального/місцевого рівня урядування; представництва об'єднань; представництва єврорегіонів, які формуються із представників регіонів, залучених до транскордонного співробітництва; представництва-парасольки; партнерські представництва [12, р. 27-31]. Водночас доцільно, на наш погляд, акцентувати увагу й на функціях регіональних представництв, які також прийнято групувати на традиційні, лобістські, координаційні, репрезентативні, допоміжні [12, р. 15-17]. Резюмуючи вищевикреслене щодо парадипломатичної діяльності, варто зазначити, що сьогодні таких представництв в Брюсселі нараховується понад дві сотні.

Отож, концептуальними засадами парадипломатії є її основні форми (транскордонна регіональна мікродипломатія; трансрегіональна мікродипломатія; глобальна парадипломатія; протодипломатія), хвилі «регіонотворчості» та моделі парадипломатичної діяльності, які втілюються на рівні регіонів тих чи тих країн. Першочерговим є залучення ресурсного потенціалу регіонів, які відіграють не конфронтаційну, а компліментарну роль, що, безперечно, сприятиме підвищенню

дієздатності та гармонійному розвитку країни в цілому. Магістральні підходи та механізми діяльності акторів парадипломатії щодо мобілізації регіональних ресурсів сприяють імплементації ініціатив щодо забезпечення інтересів регіонів та їх громадян як на державному, так і на міжнародному рівні. Відтак парадипломатія є своєрідним інститутом лобювання інтересів, який спрямований на вироблення та імплементацію загальнодержавних стратегій, що у такий спосіб сприяє підвищенню функціональної спроможності держави в системі міжнародних координат. Розвиток парадипломатії в Україні може сприяти формуванню системи транскордонного співробітництва та активним діям євроінтеграційних прагнень нашої держави. Ключовою проблемою практичної презентації парадипломатичної діяльності в Україні є нерівномірність залучення регіонів до міжнародної регіональної співпраці, а також їх обмеженість щодо міжнародної сфери співпраці регіонів. Суб'єкти парадипломатичної діяльності в Україні можуть бути активними партисипантами щодо втілення співробітництва в рамках діючих європейських регіонів, задля покращення транспортної мережі, участі в проектах щодо охорони навколишнього середовища, розбудови промислової та будівничої інфраструктури. На наш погляд, отримати позитивний досвід гармонізації відносин у зовнішньополітичній сфері держави можна шляхом залучення акторів парадипломатії до розвитку транскордонного співробітництва, з-поміж яких важливими є наступні форми: діяльність євро регіонів, активізація участі у програмах сусідства, діяльність у міжнародних регіональних та регіональних організаціях й асоціаціях.

Разом з тим, дискусійним залишається питання співвідношення парадипломатії та сепаратистських тенденцій, їх взаємовплив та взаєморозвиток, що може стати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаної літератури

1. Головка І. К. Парадипломатія субнаціональних акторів: потенціал та форми реалізації [Електронний ресурс] / І. К. Головка // Грані. - 2016. - № 139. - С. 23-29. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_139_6 ; Holovko I. K. Paradyplomatiia subnatsionalnykh aktoriv: potentsial ta formy realizatsii [Elektronnyi resurs] / I. K. Holovko // Hrani. - 2016. - № 139. - S. 23-29. - Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_139_6
2. Грачевська Г. О. Парадипломатія як складова процесів регіоналізації на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Г. О. Грачевська // Грані. - 2014. - № 12. - С. 77-82. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_12_16 ; Hrachevska H. O. Paradyplomatiia yak skladova protsesiv rehionalizatsii na suchasnomu etapi [Elektronnyi resurs] / H. O. Hrachevska // Hrani. - 2014. - № 12. - S. 77-82. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_12_16
3. Зонова Т. Парадипломатія європейських регіонів [Електронний ресурс] / Т. Зонова // Вся Європа. - 2011. - № 4. - Режим доступу : <http://www.alleuropa.mgimo.ru/paradiplomatiya-evropeyskikh-regionov> ; Zonova T. Paradiplomatiya evropeyskikh regionov [Elektronnyy resurs] / T. Zonova // Vsyia Yevropa. - 2011. - № 4. - Rezhim dostupa : <http://www.alleuropa.mgimo.ru/paradiplomatiya-evropeyskikh-regionov>
4. Калитчак Р. Г. Регіоналізм у європейських інтеграційних процесах / Р. Г. Калитчак. – Київ : Знання, 2007. – 303 с. ; Kalytchak R. H. Rehionalizm u yevropeyskykh intehratsiinykh protsesakh / R. H. Kalytchak. – Kyiv : Znannia, 2007. – 303 s.
5. Кузнецов А. С. Дискурс парадипломатії [Електронний ресурс] / А. С. Кузнецов // "Международная Академия Дискурс Исследований. – Режим доступу : http://www.madipi.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=139%3Adiscursologia-proyecto-enciclopedico&catid=134%3Adiscursologia-proyecto-enciclopedico-&Itemid=55 ; Kuznetsov A. S. Diskurs paradiplomatii [Elektronnyy resurs] / A. S. Kuznetsov

// "Mezhdunarodnaya Akademiya Diskurs Issledovaniy. –
Rezhim dostupa : http://www.madipi.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=139%3Adiscursologiaproyectoenciclopedico&catid=134%3Adiscursologia-proyecto-enciclopedico-&Itemid=55

6. Міжрегіональна співпраця України і КНР: час пара дипломатії. [Електронний ресурс] // Центр сучасного Китаю "ТЯНЬСЯ ЛІНК". – Режим доступу : <http://www.tianxia.link/uk/article/6400-mizhriehional-na-spivpratsia-ukrayini-i-krn-chas-paradiplomatiyi> ; Mizhrehionalna spivpratsia Ukrainy i KNR: chas para dyplomatii. [Elektronnyi resurs] // Tsentr suchasnoho Kytaiu "TIANXIA LINK". – Rezhym dostupu : <http://www.tianxia.link/uk/article/6400-mizhriehional-na-spivpratsia-ukrayini-i-krn-chas-paradiplomatiyi>

7. Саракуца М. О. Участь регіонів у процесі прийняття рішень в ЄС: до постановки проблеми [Електронний ресурс] / М. О. Саракуца, М. Л. Рабінович // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. - 2014. - Т. 1, вип. 2. - С. 182-188. – Режим доступу : <http://liber.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5938/1/182-188.pdf> ; Sarakutsa M. O. Uchast rehioniv u protsesi pryiniattia rishen v YeS: do postanovky problemy [Elektronnyi resurs] / M. O. Sarakutsa, M. L. Rabinovych // Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia. - 2014. - Т. 1, вып. 2. - С. 182-188. – Режим доступу : <http://liber.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5938/1/182-188.pdf>

8. Том Наттал Новий світанок / Т. Наттал – “The Economist”: Світ у 2018 році. – С.34-35; Tom Nattal Novyi svitanok / T. Nattal – “The Economist”: Svit u 2018 rotsi. – С.34-35.

9. Фреяк А. В. Європейський досвід розвитку інституційної форми транскордонного співробітництва / А. В. Фреяк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини. - 2011. - № 20. - С. 72-77 ; Freiak A. V. Yevropeyskyi dosvid rozvytku instytutsiinoi formy transkordonnoho spivrobitnytstva / A. V. Freiak // Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Mizhnarodni vidnosyny. - 2011. - № 20. - С. 72-77

10. Яковлева Н. В. Особенности трансграничного регионального сотрудничества в форме парадипломатии [Электронный ресурс] / Н. В. Яковлева, И. М. Левкин // Управленческое консультирование – 2014. - № 4. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/v/osobennosti-transgranichnogo-regionalnogo-sotrudnichestva-v-forme-paradiplomatii> ; Yakovleva N. V. Osobennosti transgranichnogo regionalnogo sotrudnichestva v forme paradiplomatii [Elektronnyy resurs] / N. V. Yakovleva, I. M. Levkin // Upravlencheskoe konsultirovanie – 2014. - № 4. – Rezhim dostupa : <https://cyberleninka.ru/article/v/osobennosti-transgranichnogo-regionalnogo-sotrudnichestva-v-forme-paradiplomatii>

11. Duchacek I. The Territorial Dimension of the Politics: Within, Among and Across Nations / I. Duchacek. – Boulder : Westview Press, 1986. – 328 p.

12. Heichlinger A. A regional representation in Brussels: the right idea for influencing EU policy-making? / A. Heichlinger – Maastricht : European Institute of Public Administration, 1999. – 34 p.

13. Hooghe L. “Europe with the Regions”: Channels of Regional Representation in the European Union / L. Hooghe, G. Marks // Publius: The Journal of Federalism. – 1996. – Vol. 26, Issue 1. – P. 73-92.

Стаття надійшла до редакції 09.05.2018 р.

Ya. Turchyn, O. Ivasechko.

DIPLOMACY WITHOUT DIPLOMATS: CONCEPTUAL PRINCIPLES OF PARADIPLOMATIC ACTIVITY

In the article, the classification of such a modern expression of diplomatic interaction as paradiplomacy and its main forms: trans border regional microdiplomacy, transregional microdiplomacy, global paradiplomacy, and protodiplomacy are considered. Attention is drawn to the three waves of "regions creation" or the three waves of "paradiplomacy" development.

On the basis of conceptual theoretical and methodological generalizations on "paradiplomacy" four basic models of paradiplomatic activity, which are implemented at the level of the regions of the countries are analysed.

Moreover, significant differences between European and American practices in paradiplomatic studies are highlighted. Three main forms of paradiplomacy namely internationalization, transnationalization and cross-border cooperation are described.

The conclusion is drawn to the effect that paradiplomatic activity in addition to intensive interaction with European institutions plays the role of promoter of regional interests at the supranational level, ensures the collection and dissemination of relevant information, stands an important platform for coordinating and consolidating the efforts of the regions, positively affects the qualitative growth of regions as an independent actors in the system of international coordinates, and contributes to the strengthening of their position in relations with the state in the process of interaction with topical global issues.

Key words: *paradiplomacy, protodiplomacy, cross-border cooperation, region, Europe of regions.*

УДК 323.3-058.1

А.А. Шуліка

ПОЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОГО ПРЕКАРІАТУ

У статті представлено аналіз розвитку прекаріату як сучасної політичної групи, яка має змогу впливати на політичні, соціальні і трудові процеси в сучасних країнах світу. Показано, що трудові відносини вважаються нестабільними, якщо вони є частиною постійної дискримінації певної соціально-політичної групи. Тому акцентується увага на тому, що цей процес призводить до зміни соціальної оцінки і визнання, інтеграції в соціально-політичні мережі, обмежує політичні можливості участі в суспільному житті і можливості довгострокового планування життя.

Ключові слова: *прекаріат, політична група, соціально-політичний клас, стратифікація, політичний протест.*

Постановка проблеми. Дослідники аналізуючи особливості та напрямки розвитку сучасного суспільства доволі часто наголошують на тому, що воно характеризується надзвичайно великим спектром стратифікації. Дійсно, сьогодні доволі важко як в ХІХ-ХХ ст. виділити великі соціальні класи за певною спільністю соціальних, трудових, економічних та політичних інтересів, на кшталт пролетаріату, класу капіталістів тощо. Такі зміни пов'язуються з процесами глобалізації, поділом праці, розширенням кількості професій та поглибленням трудової спеціалізації.